

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

Факультет № 6

Кафедра фундаментальних та юридичних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни ОК.17 «**Міжнародне право**»
обов'язкових компонент освітньої програми першого рівня вищої освіти

(08 «Право», 081 «Право»)

**за темою – Міжнародне співробітництво у розв'язанні
міжнародних суперечок**

**Харків
2023 рік**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 25.09.2023 р. № 8

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 р. №5

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 22.09.2023 р. № 8

Розглянуто на засіданні кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 (протокол від 18.08.2023 № 8).

Розробники:

1. Доцент кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук К.В. Кисильова.
2. Доцент кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук Д.С. Гета.

Рецензенти:

1. Декан факультету №4 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор М.І. Марчук.
2. Доцент кафедри конституційного та муніципального права юридичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, кандидат юридичних наук, доцент Г.В. Зубенко.

План лекції

1. Поняття міжнародної суперечки.
2. Зміст принципу мирного вирішення міжнародних суперечок.
3. Безпосередні переговори, посередництво, добрі послуги.
4. Міжнародна примирювальна процедура.
5. Вирішення суперечок у міжнародних організаціях.

Рекомендована література:

Основна:

1. Антипенко В. Ф., Тимченко Л. Д., Беглий О. В., Радзівілл О. А. Міжнародне публічне право: підручник: у 3 т. / під ред. В. Ф. Антипенка. Київ : НАУ, 2012. Т. 2. 348 с.
2. Баймуратов М. О. Міжнародне публічне право: підручник. Київ : Фенікс; 2018. 762 с.
3. Батрименко В. І. Міжнародне право: навчальний посібник. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2012. 323 с.
4. Войціховський А.В. Міжнародне право: підручник. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2020. 544 с.
5. Мицик В. В., Буроменський М. В., Буткевич О. В. Міжнародне публічне право: підручник / під. ред. В. В. Мицика. Харків : Право. Т. 1. Основи теорії. 2019. 416 с.
6. Репецький В. М., Лисик В. М., Микієвич М. М. Міжнародне публічне право: підручник / під ред. В. М. Репецького. 2-ге вид., стер. Київ : Знання, 2012. 437 с.
7. Сироїд Т. Л., Гавриленко О. А., Тітов Є. Б., Фоміна Л. О. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини: посібник для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання / під ред. Т. Л. Сироїд. Харків : Право, 2018. 292 с.

Додаткова:

1. Войціховський А. В. Тенденції створення регіональних міжнародних правоохоронних організацій у сучасних умовах. *Науковий Вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. Випуск 28. Том 3. Ужгород : Вид-во Ужгородського національного університету внутрішніх справ, 2014. С. 166-170.
2. Сироїд Т. Л., Фоміна Л. О. Міжнародний захист прав людини: навчальний посібник. Харків : Право, 2019. 310 с.
3. Тимченко Л. Д., Кононенко В. П. Міжнародне право: підручник. Київ : Знання, 2012. 631 с.
4. Мицик В. В., Буроменський М. В., Гнатовський М. М. Міжнародне публічне право: підручник / під. ред. В. В. Мицика. Харків : Право. Т. 2. Основні галузі. 2018. 624 с.

Текст лекції

1. ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОЇ СУПЕРЕЧКИ

Поняття «міжнародна суперечка» зазвичай використовується для позначення розбіжностей між державами, у тому числі тих, що можуть поставити під загрозу міжнародний мир і безпеку.

В основі міжнародних суперечок лежить цілий ряд факторів економічного, соціально-політичного, ідеологічного, військового, міжнародно-правового характеру. У найзагальнішому вигляді міжнародну суперечку можна розглядати в якості специфічного політико-правового відношення, що виникає між двома або більшою кількістю суб'єктів міжнародного права і відбиває протиріччя, що існують у рамках цього відношення.

З моменту виникнення спору і протягом усього періоду його розвитку та існування має діяти принцип мирного вирішення міжнародних суперечок як загальноновизнаний імперативний принцип міжнародного права.

У Статуті ООН для кваліфікації конфліктних відносин використовуються поняття «суперечка» і «ситуація».

Поняття «міжнародна ситуація», яка може призвести до непорозумінь між державами або викликати спір між ними і яка може загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеки, в Статуті ООН не визначається, як не визначається і поняття «суперечка».

Згідно доктрині міжнародного права і практиці Ради Безпеки, а також Міжнародного Суду ООН, суперечка має місце у тому випадку, коли держави взаємно пред'являють претензії з приводу одного і того ж предмету спору. Ситуація має місце тоді, коли зіткнення інтересів держав не супроводжується взаємним пред'явленням претензій, хоча і породжує тертя між ними. «Ситуація» – ширше поняття, ніж «суперечка». Загальною ознакою, що характеризує як суперечку, так і ситуацію, є зіткнення інтересів держав.

Розрізняють два види суперечок і ситуацій: продовження одних загрожую міжнародному миру і безпеці, продовження інших не поєднане з такою загрозою. У світлі цілей ООН важливіше залагоджувати суперечки і ситуації першого виду. Разом з тим, виходячи з тих же цілей, всякі суперечки і ситуації мають бути залагоджені, бо ті з них, що не загрожують міжнародному миру і безпеки, все ж викликають міжнародні тертя, а для підтримки дружніх відносин і співробітництва між державами необхідна ліквідація будь-яких міжнародних непорозумінь.

Статут ООН не встановлює критеріїв поділу суперечок і ситуацій на дві зазначені категорії, надаючи право вирішення цього питання Раді Безпеки. У ст. 34 Статуту ООН говориться: «Рада Безпеки уповноважується розслідувати будь-яку суперечку і будь-яку ситуацію, яка може призвести до міжнародного тертя або викликати суперечку, для визначення того, чи не може продовження цієї суперечки або ситуації загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеки». Такі критерії, очевидно, і не могли бути встановлені, оскільки вирішення питання про те, чи представляє суперечка або ситуація загрозу міжнародному миру і безпеці, обумовлено конкретними обставинами кожної

конкретної суперечки або ситуації, а також залежить від характеру зовнішньої політики сторін що сперечаються або втягнуті у ситуацію.

У будь-якому випадку принцип мирного вирішення міжнародних суперечок поширюється на всі міжнародні суперечки і ситуації, незалежно від того, загрожують вони чи ні міжнародному миру і безпеці.

Правові наслідки, що випливають з кваліфікації Радою Безпеки ООН конфлікту в якості «суперечки» або «ситуації», не однакові. На підставі п. 3 ст. 27 Статуту ООН постійний член Ради Безпеки, який є стороною у суперечці, повинен утриматися від голосування при прийнятті рішення. Це положення не відноситься до ситуацій. Згідно з п. 1 ст. 36 Статуту ООН, Рада Безпеки може рекомендувати процедуру або методи врегулювання як суперечки, так і ситуації. У відповідності зі ст.ст. 37 і 38 Рада Безпеки може рекомендувати сторонам умови вирішення суперечки, але не ситуації. Передача справи до Міжнародного Суду ООН може мати місце тільки відносно суперечки, але не ситуації.

Міжнародні суперечки класифікуються за різними підставами:

- за об'єктом або предметом спору;
- за ступенем небезпеки для міжнародного миру;
- за географією поширення (локальні, регіональні чи глобальні);
- по числом суб'єктів (двосторонні або багатосторонні).

Статут ООН передбачає певні процедури врегулювання декількох різновидів міжнародних суперечок. Серед них: «суперечка, продовження якої могло б загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеки» (ст. 33); «міжнародна суперечка» (п. 3 ст. 2); «будь-яка суперечка», тобто суперечка, яка може і не представляти собою прямої загрози підтримці міжнародного миру (ст. 38); «місцеві суперечки» (пп. 2 і 3 ст. 52); «суперечки юридичного характеру» (п. 3 ст. 36).

Якого-небудь чіткого розмежування між юридичними (правовими) і політичними суперечками в Статуті ООН не міститься. Водночас у п. 2 ст. 36 Статуту Міжнародного Суду ООН міститься перелік критеріїв, які дають уявлення про те, що слід розуміти під суперечками юридичного характеру. Правовими суперечками, які підпадають під юрисдикцію Міжнародного Суду ООН, є суперечки, що стосуються:

- тлумачення договору, - будь-якого питання міжнародного права,
- наявності факту, який, якщо він буде встановлений, представить собою порушення міжнародного зобов'язання,
- характеру і розмірів відшкодування за порушення зобов'язання.

Особливе місце серед усього розмаїття міжнародних суперечок займають територіальні суперечки, тобто суперечки про приналежність певної ділянки території, які часто супроводжуються небезпечними політичними кризами і збройними конфліктами.

2. ЗМІСТ ПРИНЦИПУ МИРНОГО ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СУПЕРЕЧОК

У сучасному міжнародному праві в якості загальновизнаного імперативного склався принцип мирного вирішення суперечок, згідно з яким вони мають вирішуватися виключно мирними засобами.

На Гаазьких конференціях світу 1899 і 1907 років була розроблена і прийнята Конвенція про мирне вирішення міжнародних зіткнень, яка у певній мірі узагальнила і уніфікувала правила застосування добрих послуг та посередництва, утворення та функціонування міжнародних третейських судів та слідчих комісій. Однак в умовах визнання допустимості та правомірності збройного насильства в міжнародних відносинах звернення до добрих послуг і посередництва, а також до інших передбачених у конвенції мирним засобам вирішення спорів не носило для її учасників юридично обов'язкового характеру. Наприклад, згідно зі ст. 2 згаданої конвенції, у разі важливої розбіжності або зіткнення договірні держави погоджувалися, «... перш ніж вдаватися до зброї, звертатися, наскільки дозволять обставини, до добрих послуг або посередництва однієї або декількох дружніх Держав ...». Застереження «наскільки дозволять обставини» робило таке звернення повністю залежним від розсуду кожної зі сторін суперечки, і, отже, воно жодною мірою не було обов'язковою стадією вирішення спорів. Аналогічної застереженням обумовлювалося звернення до третейських судів і слідчих комісій.

Ухвалений у 1919 році Статут Ліги Націй, хоча й передбачав обов'язкове застосування у певних випадках окремих засобів мирного вирішення міжнародних суперечок (третейське і судовий розгляд, звернення до Ради або Зборів Ліги), не містив чітко сформульованого принципу мирного вирішення міжнародних суперечок і допускав війну як законний засіб вирішення спорів.

У відповідності до ст. 12 Статуту члени Ліги Націй мали передавати спір, «що може викликати розрив», на третейський або судовий розгляд або на розгляд Ради Ліги. При цьому вони зобов'язувалися не вдаватися до війни протягом тримісячного терміну після третейського чи судового рішення чи доповіді Ради. При цьому інші члени Ліги зобов'язувалися не вдаватися до війни проти тієї сторони у суперечці, яка буде погоджуватися з третейським або судовим рішенням. Отже, війна проти іншої сторони у суперечці допускалася. За ст. 15 суперечка між членами Ліги, «що може спричинити за собою розрив» що не передана на третейський або судовий розгляд, повинна була передаватися сторонами у Раду Ліги, і у разі одноголосно прийнятої доповіді Ради інші члени Ліги зобов'язувалися не вдаватися до війни проти тієї сторони, що погодилася з висновками доповіді. Інакше кажучи, і в цьому випадку війна проти іншої сторони допускалася. При відсутності ж одностайності члени Ліги залишали за собою право «діяти так, як вони вважають за необхідне для підтримки права і справедливості», тобто були вільні у виборі між мирними і військовими заходами. Згідно ст. 17, у разі відмови членів Ліги виконувати запропоновані Статутом зобов'язання з врегулювання суперечки Рада могла «... прийняти усі заходи і зробити будь-які пропозиції, здатні попередити ворожі дії і привести до вирішення конфлікту ...».

Наступним кроком на шляху до визнання принципу мирного вирішення міжнародних суперечок стало прийняття у 1928 році Паризького договору про

відмову від війни (пакту Бріана-Келлога). У ст. 1 пакту прямо вказується: «Високі Договірні Сторони визнають, що врегулювання або розв'язання усіх суперечок чи конфліктів, що можуть між ними виникнути, якого б характеру або якого б походження вони не були, повинно завжди здійснюватися тільки мирними засобами».

У Статуті ООН принцип мирного вирішення міжнародних суперечок було піднято на вищий щабель в якості одного з основоположних імперативних принципів сучасного міжнародного права. Згідно з п. 3 ст. 2 Статуту, «усі Члени Організації Об'єднаних Націй розв'язують свої міжнародні суперечки мирними засобами таким чином, щоб не ставити під загрозу міжнародний мир і безпеку і справедливість». Згодом зміст цього принципу був розвинений у Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин і співробітництва між державами відповідно до Статуту ООН, 1970 року і у Заключному акті Наради з безпеки і співробітництва у Європі 1975 року.

Істотне значення для затвердження у практиці міжнародних відносин принципу мирного вирішення міжнародних суперечок мало прийняття Генеральною Асамблеєю ООН у 1982 році Манільської декларації про мирне вирішення міжнародних суперечок і у 1988 році – Декларації про запобігання та усунення суперечок і ситуацій, які можуть загрожувати міжнародному миру і безпеці, і про роль ООН в цій галузі. Обидва документи, визнаючи відповідальність держав за запобігання та врегулювання суперечок і ситуацій, разом з тим підкреслюють важливу роль, яку можуть відіграти у цьому питанні ООН та її органи. Відзначається, що зміцнення такої ролі ООН підвищить її ефективність у вирішенні питань підтримки міжнародного миру і безпеки. Важливою особливістю Декларації 1988 року є те, що в ній містяться положення, що стосуються не тільки врегулювання, а й запобігання суперечок, продовження яких може загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеки.

Юридичний зміст принципу мирного вирішення міжнародних суперечок становить сукупність прав та обов'язків держав-учасниць спору.

Держави зобов'язані вирішувати свої міжнародні спори виключно мирними засобами. Декларація про принципи міжнародного права 1970 року говорить: «Кожна держава зобов'язана утримуватися від загрози силою або її застосування ... в якості засобу вирішення міжнародних суперечок, у тому числі територіальних суперечок і питань, що стосуються державних кордонів».

Держави не вправі залишати свої міжнародні суперечки невирішеними. Це означає, по-перше, вимогу про якнайшвидше вирішення міжнародної суперечки і, по-друге, необхідність продовження пошуку шляхів врегулювання, якщо взаємоузгоджений сторонами спосіб врегулювання не приніс позитивних результатів. Під якнайшвидшим розв'язанням міжнародної суперечки слід розуміти суворе дотримання взаємоузгоджених термінів врегулювання.

Держави повинні утримуватися від дій, здатних загострити суперечку, що виникла між ними. Йдеться насамперед про дії, які можуть ускладнити врегулювання спору, створити загрозу для підтримки міжнародного миру і безпеки, а також про дії, які можуть змінити цей стан на користь однієї зі сторін

і нанести тим самим шкоду інтересам іншої сторони.

Держави зобов'язані врегулювати свої суперечки на основі міжнародного права і справедливості. Цю вимогу передбачає застосування у процесі вирішення спорів основних принципів міжнародного права, відповідних норм договірної і звичаєвої права. Згідно ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН, врегулювання спорів на основі міжнародного права означає застосування:

а) міжнародних конвенцій, як загальних, так і спеціальних, що встановлюють правила, точно визнані сперечалися державами;

б) міжнародних звичаїв як докази загальної практики, визнаної в якості правової норми;

с) загальних принципів права, визнаних цивілізованими націями;

д) судових рішень і доктрин найбільш кваліфікованих фахівців з публічного права різних націй як допоміжний засіб для визначення правових норм. Стаття 38 також встановлює, що обов'язок Суду приймати рішення по справах на основі міжнародного права не обмежує його права вирішувати справи *ex aequo et bono* (по справедливості і добрій совісті), якщо сторони з цим згодні.

Держави мають право вільного вибору за обоюдною згодою конкретних засобів мирного врегулювання виникаючих між ними суперечок і конфліктів. Таке право впливає з принципів суверенної рівності держав і невтручання в їхні внутрішні і зовнішні справи. Це не виключає для держав можливості завчасно висловлювати свою згоду на обов'язкове застосування тих чи інших процедур врегулювання виникаючих між ними розбіжностей. Наприклад, відповідно до ст. 36 Статуту Міжнародного Суду держави-учасниці Статуту можуть у будь-який час заявити про визнання обов'язкової юрисдикції Міжнародного Суду. Це означає, що суперечка буде розглядатися Міжнародним Судом на вимогу однієї із сторін у спорі, а інша сторона зобов'язана визнати цю компетенцію Суду. Це правило діє тільки у відносинах між державами, які зробили таку заяву.

Конвенція ООН з морського права 1982 року передбачає чотири обов'язкові процедури врегулювання спорів, кожна з яких держава-учасниця може вибрати шляхом письмової заяви при підписанні або ратифікації Конвенції:

- Міжнародний трибунал з морського права,
- Міжнародний Суд ООН,
- арбітраж, утворений відповідно до Додатку VII до Конвенції,
- спеціальний арбітраж, сформований відповідно до Додатку VIII до Конвенції.

Стаття IX Договору про принципи діяльності держав з дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць і інші небесні тіла, 1967 року передбачає проведення консультацій у випадку, якщо яка-небудь держава-учасниця договору має підстави вважати, що діяльність або експеримент однієї держави можуть створити потенційно шкідливі перешкоди космічній діяльності інших держав.

У Конвенції про міжнародну відповідальність за шкоду, заподіяну

космічними об'єктами, 1972 року передбачається процедура регулювання суперечок з питання про компенсацію збитку:

- якщо переговори сторін у спорі не призводять до вирішення суперечки протягом одного року, на прохання будь-якої з сторін.

спір передається в Комісію з розгляду претензій з рисами погоджувального, слідчого і арбітражного органу.

У відповідності зі ст. 33 Статуту ООН сторони, що у суперечці, продовження якої могло б загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеки, повинні насамперед намагатися вирішити її за допомогою: - переговорів, - посередництва, - примирення, - арбітражу, - судового розгляду, - звернення до регіональних органів або угод або інших мирних засобів на свій вибір.

3. БЕЗПОСЕРЕДНІ ПЕРЕГОВОРИ, ПОСЕРЕДНИЦТВО, ДОБРІ ПОСЛУГИ

Безпосередні переговори і консультації

Зміст безпосередніх переговорів полягає у пошуку вирішення розбіжностей самими учасниками сперечалися шляхом встановлення безпосереднього контакту і досягнення угоди між ними. Переговори – це найбільш зручний, простий і розповсюджений засіб усунення розбіжностей.

Переговори можна класифікувати:

- по предмету спору (мирні, політичні, торговельні та ін.);
- за кількістю учасників (багатосторонні і двосторонні);
- за рівнем представництва сторін (міждержавні, міжурядові, міжвідомчі) та ін.

Переговори можуть проводитися як в усній, так і в письмовій формі.

Одним з різновидів переговорів є **консультації**. Відповідно до раніше досягнутої домовленості держави зобов'язуються періодично або у разі виникнення певного роду обставин консультуватися одна з одною для усунення можливих розбіжностей. Метою консультацій є попередження виникнення міжнародних суперечок.

Добрі послуги

Добрі послуги – це такий спосіб вирішення спору, при якому сторона, яка не бере участі у суперечці, за своєю ініціативою або на прохання держав, що знаходяться у суперечці, вступає у процес врегулювання. Мета добрих послуг полягає у встановленні або поновленні контактів між сторонами. При цьому сторона, що надає добрі послуги, у самих переговорах участі не бере; її завдання – полегшити взаємодію сторін суперечки.

Посередництво

При посередництві держави що знаходяться у суперечці обирають третю особу (державу, представника міжнародної організації), яка бере участь у переговорах в якості самостійного учасника.

Посередництво (як і добрі послуги) передбачає участь у переговорах третьої держави. Однак є й відмінності між ними.

По-перше, до посередництва вдаються за згодою усіх учасників суперечки, у той час як добрі послуги можуть використовуватися за згодою лише однієї

держави що сперечається.

По-друге, мета посередництва полягає не тільки у полегшенні контактів, але і у погодженні позицій сторін (посередник може виробляти свої проекти врегулювання спору і пропонувати їх сторонам).

МІЖНАРОДНА ПРИМИРЮВАЛЬНА ПРОЦЕДУРА

Слідчі комісії

У міжнародних суперечках, що не зачіпають ні честі, ні істотних інтересів держав і впливають з розбіжностей в оцінці фактичних обставин ситуації, сторони вправі запровадити спеціальний міжнародний орган – слідчу комісію для з'ясування питань фактів.

Слідчі комісії засновуються на підставі особливої угоди між сторонами, у якій визначаються:

- факти що підлягають розслідуванню,
- порядок і термін діяльності комісії,
- її повноваження,
- місце перебування комісії,
- мова розгляду та ін.

Розслідування комісією провадиться у змагальному порядку. Сторони у встановлені терміни викладають комісії факти, надають необхідні документи, а також список свідків і експертів, які повинні бути вислухані. Комісія може запросити від сторін додаткові матеріали. У процесі розгляду проводиться допит свідків, про що складається протокол.

Після того як сторони представили всі роз'яснення і докази, а всі свідки вислухані, слідство оголошується завершеним, а комісія складає доповідь. Доповідь комісії обмежується встановленням фактів і не має сили рішення суду або арбітражу. Сторони мають право використовувати рішення комісії на свій розсуд.

Погоджувальні комісії

Погоджувальні комісії одержали широке поширення у міжнародній практиці. Вони мають більш широкі повноваження, ніж слідчі. Погоджувальні комісії, як правило, не обмежуються лише встановленням того чи іншого факту, а й пропонують можливе рішення спірного питання. Однак на відміну від арбітражу і суду остаточне рішення у справі приймається сторонами, які не пов'язані висновками комісії.

Відповідно до положень Акту про мирне вирішення міжнародних суперечок 1985 р. постійна погоджувальна комісія складається з п'яти членів. По одному члену комісії призначають сторони що сперечаються, три інших обираються з числа громадян третіх країн. У випадку ускладнень при виборі членів їхнє призначення може бути доручено голові Генеральної Асамблеї ООН, третім державам або вирішено жеребом.

МІЖНАРОДНІ ТРЕТЕЙСЬКІ СУДИ (АРБІТРАЖ)

Міжнародний арбітраж – організований на основі угоди сторін розгляд спору окремою особою (арбітром) або групою осіб (арбітрами), рішення яких є

обов'язковими для сторін.

Розрізняють арбітраж *ad hoc* і інституційний арбітраж.

Арбітраж *ad hoc* (спеціальний арбітраж) створюється сторонами для розгляду конкретного спору. У цьому випадку спір на розгляд арбітражу передається на підставі арбітражної угоди сторін. В угоді зазначаються: порядок призначення арбітрів або конкретні особи в якості арбітрів, процедура розгляду спору, місце і мова розгляду та інші питання.

Інституційний арбітраж здійснюється постійно діючим арбітражним органом. Держави заздалегідь зобов'язуються передавати в арбітраж усі спори, що виникають з питань тлумачення будь-якого договору, чи розбіжності, що можуть виникнути у майбутньому за певними категоріями суперечок.

Вирішення розбіжностей за допомогою арбітражу має велику схожість з судовим способом, проте на відміну від судової процедури склад арбітражного органу залежить від сторін спору.

Звернення до третейського суду тягне за собою обов'язок сумлінно підкоритися його рішенням.

Останнім часом у міжнародній практиці отримала розвиток тенденція включення в прийняті конвенції механізму арбітражного розгляду спорів.

4. МІЖНАРОДНА СУДОВА ПРОЦЕДУРА

Одним з видів вирішення міжнародних суперечок є судова процедура. Відповідні судові органи запроваджуються на основі договорів при міжнародних організаціях як універсального (Міжнародний Суд ООН), так і регіонального характеру (Суд ЄС, Міжамериканський суд з прав людини, Економічний Суд СНД).

Склад міжнародного суду утворюється заздалегідь і не залежить від волі сторін. Його компетенція фіксується в установчому акті; суди також приймають власні регламенти. Рішення судів обов'язкові для сторін і оскарженню не підлягають.

Залежно від характеру аналізованих суперечок міжнародні суди діляться на суди по вирішенню:

- міждержавних спорів (Міжнародний Суд ООН, Економічний Суд СНД);
- як міждержавних суперечок, так і справ, порушуваних фізичними та юридичними особами проти держав і міжнародних організацій (Європейський суд з прав людини);
- трудових спорів у рамках міжнародних організацій (Адміністративний трибунал МОП);
- щодо притягнення до відповідальності фізичних осіб (Нюрнберзький трибунал);
- різних категорій спорів (Суд ЄС).

Наприклад, відповідно до Конвенції ООН з морського права 1982 р. створений Міжнародний трибунал з морського права. Трибунал складається з 21 судді, обраного державами-учасницями Конвенції. Вони є експертами в галузі морського права і являють основні існуючі у світі системи права. Для утворення судової присутності достатньо 11 суддів. В рамках Трибуналу

створена Камера по спорах, що стосуються морського дна. Трибунал розглядає спори між: - державами-учасниками Конвенції 1982 р.; - суб'єктами контрактів з розробки морського дна; - Органом по морському дну і державою-учасником, юридичною або фізичною особою у випадках, коли Орган несе відповідальність за шкоду цим суб'єктам.

В даний час відзначається значне збільшення числа міжнародних судів і розширення їх компетенції.

5. ВИРІШЕННЯ СУПЕРЕЧОК У МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Останнім часом у практиці міжнародних відносин отримав істотне поширення спосіб вирішення розбіжностей в органах міжнародних організацій.

Організація Об'єднаних Націй та її органи відіграють важливу роль у запобіганні і усуненні міжнародних суперечок і ситуацій, які можуть призвести до міжнародного тертя або викликати міжнародну суперечку і продовження яких може загрожувати підтримці міжнародного миру і безпеки. Крім положень Статуту, органи ООН у своїй діяльності з попередження і розв'язання суперечок керуються резолюціями Генеральної Асамблеї ООН, такими, зокрема, як Декларація про попередження і усунення спорів і ситуацій, які можуть загрожувати міжнародному миру і безпеці, і про роль ООН в цій галузі 1988 року, Декларація про встановлення фактів Організацією Об'єднаних Націй в галузі підтримання міжнародного миру та безпеки 1991 року та ін.

Держави-учасниці суперечки повинні враховувати можливість звернення до відповідних органів ООН для отримання порад або рекомендацій щодо превентивних заходів для врегулювання розбіжностей.

Будь-якій державі-учасниці у суперечці або державі, якої безпосередньо стосується ситуація, слід звертатися до Ради Безпеки на ранній стадії спору.

Рада Безпеки враховує можливість проведення періодичних засідань або консультацій для огляду міжнародного становища та пошуків ефективних шляхів його поліпшення.

У ході підготовки до попередження або усунення конкретних суперечок або ситуацій Рада Безпеки розглядає явні у її розпорядженні різні засоби, наприклад, значення Генерального секретаря ООН доповідачем по якому-небудь визначеному питанню.

Коли який-небудь конкретний спір або ситуація доводяться до відома Ради Безпеки без прохання про скликання засідання, Рада має право розглянути можливість проведення консультацій з метою вивчення фактів, що відносяться до суперечки або ситуації, і спостереження за ними.

У ході консультацій Рада Безпеки розглядає можливість:

- нагадування зацікавленим державам про необхідність дотримуватися своїх зобов'язань за Статутом;

- звернення до зацікавлених держав із закликом утримуватися від будь-яких дій, які могли б призвести до виникнення суперечки або до загострення суперечки або ситуації;

- звернення до зацікавлених держав із закликом вжити будь-які заходи, які могли б допомогти усунути суперечку або ситуацію або запобігти їй

продовженню чи загостренню.

Рада Безпеки має право направити на ранній стадії місії по встановленню фактів або місії добрих послуг або забезпечення присутності ООН у відповідних формах, включаючи спостерігачів та операції з підтримання миру, в якості засобу попередження подальшого загострення суперечки або ситуації у відповідних областях.

З урахуванням будь-яких процедур, які вже були прийняті безпосередньо зацікавленими державами, Рада Безпеки розглядає можливість рекомендувати їм належні процедури або методи вирішення суперечок чи врегулювання ситуацій і такі умови вирішення суперечок, які вона вважатиме відповідними.

Генеральна Асамблея ООН розглядає можливість використання положень Статуту для обговорення суперечок або ситуацій, коли це доцільно, і відповідно до ст. 11 Статуту та за умови дотримання ст. 12 можливість винесення рекомендацій.

Генеральний секретар ООН, якщо до нього звернулися держави, втягнені у суперечку, повинен у відповідь негайно закликати ці держави шукати шляхи вирішення або врегулювання мирними засобами за своїм вибором відповідно до Статуту і запропонувати свої добрі послуги або інші наявні в його розпорядженні засоби, які він вважає прийнятними.

На підставі ст. V Пакту Ліги арабських держав 1945 р. при виникненні суперечки між двома державами-членами Ліги і якщо обидві сторони звернуться до Ради Ліги для вирішення цього спору, то рішення Ради буде обов'язковим і остаточним. Рада також має право запропонувати свої послуги в будь-якій суперечці, яка може призвести до війни між членами Ліги або між членом Ліги і третьою стороною.

Таким чином, в рамках міжнародних організацій діють як органи загальної компетенції, до повноважень яких входить розв'язання розбіжностей між членами, так і спеціалізовані органи з розгляду окремих категорій справ.